

W&tin na kres sik?

(What is mental illness?)

Wetin na kres sik?

Wan pan eni faiv (5) porsin insai Australia kin get s̄om kayn krese sik, en b̄orku pipul go krese s̄om tem na den lyfe

Krese na di big w̄d way de t̄k b̄t b̄orku ɔda kayn sik, lek aw hart komplayn kin min b̄orku ɔda kayn sik way de anb̄g de hart.

Krese sik na wel b̄odi wahala way kin anb̄g aw porsin de fil, aw yu de m̄emba, aw yu de bihayv en dae wit ɔda pipul dem. Den kin no b̄t am pan s̄om kayn soba way. Dis **wel b̄odi tr̄bul** kin tan bak lek way yu hade de shayk

Dukunu kin anb̄g aw porsin de m̄emba, fil, en aw e de bihayv, b̄t e n̄or tan lek krase. Krase hade tr̄bul kin apun ɔitem en kin get f̄ du wit de sik wae yu de get b̄t n̄or de tay.

Dukunu n̄or bad lek tru-tru krese b̄t kin t̄n krese if yu n̄or k̄t bifo ram gud gud wan.

Krese kin mek de porsin surfa beteh wan, evin den fambul en padi den. D̄n bak, de sik de b̄orku n̄ormo. Den wan way de luk oba wel b̄odi biznes na de w̄ld (WHO) say, pwel hart go be wan pan de big wel bodi trobul na dis dunyia bifo 2020.

De difren kayn krese way dae

Difren kayn krese dae en ɔl kin kam wit e yone. S̄om pan de byg difren kayn krese sik na pwel hart, way yu de frayd ɔitem, haflahun, yu hart de go up en d̄n, yu no dae aw yu blant dae en de way yu de it n̄or fayn

Frayd sik en pwel hart na di krese sik dem way b̄orku. Wi ɔl get tranga krese abit, frayd ɔr n̄or kin gladi s̄omtem, krese kin kam way den kayn way f̄ fil bigin anb̄g en de porsin n̄or kin ebul bia wit enytin lek woke, fen tem f̄ enjɔi insef en de wit pipul dem.

Wetin kin d̄n bad, pipul den way get pwel hart ɔitem n̄or kin ebul k̄mot na bayd ɔr luk oba den sef. Porsin way get s̄om kayn frayd sik n̄or kin ebul k̄mot na ose ɔr kin du ɔda kayn tin lek pray pray f̄ ep den sef en pul frayd pan den sef.

De krese way n̄or b̄orku na da wan way yu n̄or si tin aw e f̄ dae ɔr dae apun. Den tin na lek haflahun en wae yu hart kin wam en k̄l bak s̄omtem. Den wan way kin get den tranga sik ya kin dae na den yone dunyia en na den n̄ormo kin dae dae. Den n̄or kin m̄emba fayn, fil en den yone dunyia usai den kin d̄n anb̄g bad bad wan.

Way den kin d̄n dae na den yone dunyia, den kin m̄emba say porsin wan du den bad ɔr kin m̄emba sae den get

məni en pawa. Səmtəm dən kin məmbə
ɔl kayn tin na dən hade, dən kin si, yəri,
sməl səmtin ɔr tase tin way nər dae at ɔl.
De sik way de mək pɔrsin put insef na in
yone dunyia kin bad səmtəm en ɔda pipul
nər kin no waytin de apun to de pɔrsin.
Aw dən kin bihayv kin tranga fɔ udat nər
no bɔt de sik.

Aw yu de trit krəse sik

Bərku krəse de way de mən fayn. Fɔ no
di sayn dəm en kət bifo ram go mək e wel
kwik. Way yu kət bifo ram kwik, go bəteh
fɔ yu.

Krəse wahala kin kam en go pan pɔrsin
en yətem na yu lyfe, səm pipul kin krəse
wan tem na dən lyfe en wel fɔ gud, bɔt e
kin kam en go fɔ səm man tay yu dye.
Gud tritment na aw yu teik məresin,
tritment fɔ aw yu mynd de woke, aw fɔ de
wit ɔda pipul dəm, surpɔt frɔm piopl dəm,
trai fɔ kam bak to aw yu bin dae, nər du
tin wae go anbɔg lək fɔ drink rum ɔr yuse
lək djamba so en lan aw fɔ teik kia ɔf
yusef.

E at fɔ mək yu si pɔrsin wae krəse drəb
de sayn dən by insef. En fɔ tel yu, dat nər
de ep.

Dən wan wae krəse go lək fɔ mək yu si
dəm lək udat get eny ɔda kayn sik. Krəse
na lək eny ɔda sik en no bɔdi nər go lək
fɔ krəse en wi nər fɔ blaym dəm

Pipul wae get krəse sik kin lək fɔ drink
rum pasmak en yuse ɔda kayn bad bad
chɔp dən. Dis kin mək tritment at fɔ woke,
so e go fayn fɔ mək dən no aw fɔ it dən
bad bad chɔp.

Pipul way get krəse hade trobul kin lək fɔ
kil dən səf. Dis kin apun lək way dən jis
no bɔt de sik ɔr wae dən jis lef ɔspitul.

Tin dən wae wi kin put pan krəs biznes, dən wan way de kənfuze wi en de tru tin fɔ no bɔt krəs

Krəse hade get bərku stori, en tin dən
wae wi bin dən yəri. Dən tin ya kin mək wi
nər go nia udat get de sik, dən fambul en
padi dən bak kin kəmot nia dəm.

De kayn kwəshən wae pipul lək fɔ aks
na:

Krəs na way pɔrsin way lan bərku buk kin mix up?

Krəse na eny ɔda kayn sik, lək hart
kəmplayn, wae shuga bərku na yu bləd,
en wae yu get ashma. Bɔt de kayn luv,
flawa en sɔry hart way wi kin gi pipul dən
way get ɔda sik, nər kin dae fɔ udat
krəse.

Kres nor kin men or kin de wit yu tay yu dye?

way yu tritam aw e fɔ bi en kwik, bɔrku pipul kin wel fayn fayn wan en nor de sik agayn. Lek ɔda pipul den, krese kin kam en go tay den dye en den kayn pipul ya kin de pan tritment ɔltem. Na de saym lek hart kɔmplayn en way shuga bɔrku insai yu bɔdi. Lek eny ɔda sik way kin de pan pɔrsin tay e dye, den kin bia wit krese hade en de pɔrsin kin liv lek eny ɔda pɔrsin.

Sɔmtem, sɔm man nor kin ebul du enytin fɔ insef bicɔz de krese kin kam en go ɔltem. Sɔm pipul way kin get den bad bad krese sik kin de fayn en ebul du tin fɔ den sef.

Den kin bon pɔrsin wit krese?

sɔm sik way get fɔ du wit pɔrsin in hade kin day na famili, bɔt sɔm pɔrsin kin get am way e bi say de sik nor day na in famili

Bɔrku tin way de bryng kam krese hade. Den tin ya na pwel hart, way yu pɔrsin dye, way yu mek plaba wit den wan way yu de rɔb skin wit, way pɔrsin yuse yu, yu nor get woke, ɔlman kɔmot nia yu en sik way go mek yu nor ebul du natin fɔ yuse agayn. Wi stil de trai fɔ no bɔt krese hade smɔl.

Kres kin kam pan eny bɔdi?

Na tru, E tan lek wan pan evri pɔrsin na Australia ya so kin krese na in lyfe. eny bɔdi kin get am en e nor de pik udat e fɔ kaych.

Bɔrku pipul go lek fɔ mek den day wit pas mak pwel hart, konfuze, de kry ɔltem, nor de ebul slip, nor de fil fɔ it, nor kin no waytin fɔ du, bɔt den nor go lek fɔ get krese hade e go fayn fɔ mek wi bigin tɔk to wi sef bɔt krese hade, dat go mek wi lef fɔ kɔmot nia en si udat krese wit bad yai en dat kin mek den go fɔ tritment kwik

Den wan way get kres sik bad?

dis bad wae fɔ wach udat krese bad fɔ de pɔrsin.

Na wan wan pɔrsin wae krese kin bad. Evin den wan way kin get den bad bad krese sik nor kin bad way den de pan tritment en de get ep frɔm fambul en padi.

Wi fɔ kip udat krese frɔm ɔlman?

bɔrku pipul wae de krese kin wel kwik en nor kin evin go na ɔspitul. Sɔm kin go fɔ kwik tritment na ɔspitul. Bɔrku pipul way krese kin tap usai den dae wit den fambul en padi den bicoz plenty tritment dae fɔ men de sik. Nid nor dae fɔ put den sɔm sai lek aw den bin de du fɔs tem.

Den wan wae nid fɔ go ɔspitul nor bɔrku en sɔm nor kin wan fɔ go de at ɔl. De

wae m̄esin de b̄rku d̄n de m̄ek dis n̄r kin apun so n̄rmo.

Aw wi de wach en k̄mot nia udat kr̄se na big problem f̄ udat kr̄se?

Na tru, wan pan de big tin way de m̄ek pipul nor de wel kwik na aw wi de trit d̄em. Dat min say porsin way kr̄se nor de get udat de kam klose to ram bicoz e sik.

D̄en gud wae f̄ de wit udat kr̄se en de ep way den go get fr̄m fambul, padi en ɔlman usai d̄en day go fayn f̄ mek d̄en wel kwik.

Wetin f̄ du b̄t aw wi de trit udat kr̄se?

- Memba sae kr̄se na lek eny kayn sik wae p̄rsin kin get en t̄k b̄t am.
- T̄k b̄t kr̄se hade sik to ɔlman. Yu go sh̄k f̄ no ɔmos p̄rsin dis sik d̄n anb̄g, m̄r lek da wan way de bryng pwel hart en de mek p̄rsin frayd ɔltem
- Na f̄ mek ɔlman lan b̄t de sik en dat go mek de chayng banbai aw d̄en bin d̄n de wach de sik.
- Mek ɔl pikin en big p̄rsin no aw f̄ de fayn fayn wit ɔlman en udat kr̄se.
- ep f̄ mek pipul d̄en bigin tinap f̄ d̄en sef en tel d̄en aw f̄ teik kia wae d̄en

padi biznes de pwel, aw d̄en dae en wetin de apun.

- ep padi en fambul wae kr̄se f̄ get kwik triment
- Si say gud ep en tritment sai d̄en dae f̄ udat kr̄se, dat go mek d̄en wel kwik.
- ep tranga wan d̄en fambul en udat de kia f̄ kr̄se hade p̄rsin, d̄en sef n̄r kin no wetin f̄ du, kin get pwel hart en de ɔda bad bad tin way kin de pan kr̄se biznes.
- Tel ɔlman f̄ tap d̄en bad way f̄ trit udat kr̄se, lek woke biznes, f̄ lan buk, en gi d̄em ɔda tin way d̄en nid.
- T̄k f̄ mek d̄en go f̄enot gud gud wan b̄t kr̄se hade biznes, way go ep ɔlman f̄ no aw de sik kin anb̄g pipul en aw f̄ dreb de sik or gi gud tritment.

Usai fɔ go wae yu nid ɛp?

- Yu dɔkta (dat na yu GP)
- Yu kɔmīnītī hɛlt sɛnta
- Usai dɛn kin mɛn krɛse na yu kɔmīnītī

Fɔ mɛk yu no mɔr bɔt de sai dɛn wae de fɔ go, chɛk usai dɛn kɔl kɔmīnītī ɛp ɛn de ɔda sai wae de kia bɔt wi, yu kin get dɛm ɔltɛm ɛn dɛn nɔmba de usai wi kin wach fɔ tɛlfone nɔmba na ya so.

If yu go lɛk pɔsin fɔ intaprit fɔ yu, kɔl (TIS) pan dis nɔmba **13 14 50**

If yu wan kwik sai fɔ tɔk to pɔrsin bɔt yu trɔbul, go or kɔl da sai wae naym Lyfelyne (LifeLine) pan 13 11 14.

Lyfelyne kin gi ɔda sai dɛn fɔ kɔl ɛn dɛn go tɛl yu bɔrku ɔda tin fɔ no ɛn ɛp yu.

Bɔrku ɔda tin de fɔ no na:

www.mmha.org.au

www.sane.org

www.mifa.org.au

www.ranzcp.org

www.auseinet.com

www.healthinsite.gov.au

Wetin fɔ no bɔt dis paypa

Dis paypa ya de wit bɔrku ɔda paypa dɛn wae dɛn ryte bɔt krɛse sik ɛn na Australia gɔvment gi de kɔpor as dɛn de tri fɔ fet krɛse biznes na de ole kɔntri.

Oda paypa wae dɛn dɔn ryte bɔt dɛn saym kaytin na dɛn wan ya so:

- *Wetin e min fɔ de wit frayd ɔltɛm?*
- *Wetin e min wae aw yu de fil de go up en dɔn?*
- *Wetin e min way yu hart pwel ɔltɛm?*
- *Wetin na krai-bɛlɛh ɔr angri-bɛlɛh?*
- *Wetin e min wae yu nɔr de du tin way fiba yu?*
- *Wetin na Haflahun?*

Yu kin get dɛn paypa ya fɔ natin na
Wel hade ɛn woke man biznes

Wae na sai fɔ di Australia gɔvment

Dipatment fɔ wɛl bɔdi ɛn ole pipul biznes
GPO Box 9848
CANBERRA ACT 2601
Tel 1800 066 247
Fax 1800 634 400
www.health.gov.au/mentalhealth

fɔ get ɔda kɔpi insai ɔda pipul dɛn langwayg, kɔl
Mɔltikɔltchoral Mɛntal Hɛlt na ɔstraylia
(Multicultural Mental Health Australia) ya so pan
dis nɔmba: **(02) 9840 3333**
www.mmha.org.au

Insert your local details here